
Historical Explanation of the Impact of Anomalies on the Temperaments of Iranians Emphasizing Social Indifference Case example: Students of the Azad University of Bushehr

Kaveh Haghparast

Ph. D. Student in sociology Azad University Bushehr, Iran.

Gholamreza Jafarinia

*Associate Professor, Department of Sociology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran
(Corresponding Author). E- mail: jafarinia_reza@yahoo.com*

Reza Dashti

Assistant Professor, Department of Sociology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

The purpose of the current research is to explain the historical impact of social anomalies on the moods of Iranians with an emphasis on social apathy (case example: Bushehr Azad University students). The current research method was applied in terms of purpose and is in the field of correlation type and in terms of tools, it was a survey. In this research, a researcher-made questionnaire was used to examine the variables. In order to analyse the data, Pearson's correlation coefficient and stepwise regression test and significance level ($P < 0.05$) were used. The findings showed that, there is a significant inverse relationship between the social background and the emotional dimension of social apathy. Also, there is a significant inverse relationship between cultural and political background with emotional and behavioural dimensions affecting the historical explanation of social apathy. The results of the present research show that, the more the attention and awareness of students towards sociological factors affecting the historical explanation of social apathy increases, the level of social apathy among them will decrease.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Abnormality, Moods, Social Apathy, Students.*

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال شانزدهم، شماره شصت و دوم، بهار ۱۴۰۳

ص ص ۱۲۹-۱۴۳

«مقاله پژوهشی»

تبیین تاریخی تأثیر ناهنجاری‌ها بر خلیات ایرانیان با تأکید بر بی‌تفاوتی اجتماعی

نمونه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر

کاوه حق‌پرست^۱

غلامرضا جعفری‌نیا^۲

رضا دشتی^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۶/۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۳/۲۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تبیین تاریخی تأثیر ناهنجاری‌های اجتماعی بر خلیات ایرانیان با تأکید بر بی‌تفاوتی اجتماعی (نمونه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر) است. روش تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و به صورت میدانی از نوع همبستگی و از نظر ابزار، پیمایشی بوده است. در تحقیق حاضر، جهت بررسی متغیرها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون گام به گام و سطح معناداری ($P < 0/05$) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین پیشینه اجتماعی و بعد احساسی بی‌تفاوتی اجتماعی رابطه معکوس معنادار وجود دارد. همچنین بین پیشینه اقتصادی و ابعاد احساسی و شناختی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی رابطه معکوس معنادار وجود دارد. همچنین بین پیشینه فرهنگی و سیاسی با ابعاد احساسی و رفتاری موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی رابطه معکوس معنادار وجود دارد. نتایج حاصل از پژوهش حاضر بیانگر آن است که هر چه توجه و آگاهی دانشجویان نسبت به عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی بیشتر شود، میزان بی‌تفاوتی اجتماعی در آنان کاهش خواهد یافت.

واژگان کلیدی: ناهنجاری، خلیات، بی‌تفاوتی اجتماعی، دانشجویان.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: jafarinia_reza@yahoo.com

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

مقدمه

انحرافات و کجروی‌های اجتماعی و به اصطلاح، آسیب‌شناسی اجتماعی^۱ عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌های اجتماعی. در واقع، آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌ها، ناهنجاری‌ها و آسیب‌هایی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق و... همراه با علل و شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامانی اجتماعی است. به عبارت دیگر، مطالعه خاستگاه اختلال‌ها، بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی، آسیب‌شناسی اجتماعی است؛ زیرا اگر در جامعه‌ای هنجارها مراعات نشود، کجروی پدید می‌آید و رفتارها آسیب می‌بینند. یعنی، آسیب زمانی پدید می‌آید که از هنجارهای مقبول اجتماعی تخلفی صورت پذیرد. عدم پای‌بندی به هنجارهای اجتماعی موجب پیدایش آسیب اجتماعی است. از سوی دیگر، اگر رفتاری با انتظارات مشترک اعضای جامعه و یا یک گروه یا سازمان اجتماعی سازگار نباشد و بیشتر افراد آن را ناپسند و یا نادرست قلمداد کنند، کجروی اجتماعی تلقی می‌شود. سازمان یا هر جامعه‌ای از اعضای خود انتظار دارد که از ارزش‌ها و هنجارهای خود تبعیت کنند. اما طبیعی است که همواره افرادی در جامعه یافت می‌شوند که از پاره‌ایی از این هنجارها و ارزش‌ها تبعیت نمی‌کنند(۳).

افرادی که همساز و هماهنگ با ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و یا سازمانی باشند، «همنوا» و یا «سازگار» و اشخاصی که برخلاف هنجارهای اجتماعی رفتار کنند و بدان‌ها پای‌بند نباشند، افرادی «ناهمنوا» و «ناسازگار» می‌باشند. در واقع، کسانی که رفتار انحرافی و نابهنجاری آنان دائمی باشد و زودگذر و گذرا نباشد، کجرو یا منحرف نامیده می‌شوند. این گونه رفتارها را انحراف اجتماعی^۲ و یا کجروی اجتماعی^۳ گویند. حال سؤال این است که چگونه تشخیص دهیم رفتاری از حالت عادی و به اصطلاح نرمال خارج شده و به حالتی غیرنرمال و نابهنجار تبدیل شده است؟ ملاک‌ها و معیارهایی وجود دارد. با این معیارها و ملاک‌ها می‌توان تشخیص داد که رفتاری در یک سازمان، نهاد و یا جامعه‌ای عادی و مقبول و نرمال است، یا غیر عادی، غیرنرمال و نابهنجار. عمدتاً چهار معیار برای این امر وجود دارد:

۱. ملاک آماری

۲. ملاک اجتماعی

۳. ملاک فردی

۴. ملاک دینی

1. Social Pathology

2. Social Deviation

3. Social Deviation

بیان مسأله

در مطالعات اجتماعی از مفهومی چون بی‌تفاوتی به عنوان یکی از آسیب‌های مهم در روابط انسانی یاد شده است؛ مفهومی که مصداق‌های آن در ذهن بسیاری از ما و بر اثر دیدن برخی رفتارها در جامعه نقش بسته و در واقع تجربه شده است. رشد صنعت و فناوری، توسعه ارتباطات اجتماعی، افزایش افسار گسیخته جمعیت، جابجایی‌های بزرگ جمعیتی، گسترش شهرنشینی، همسایگی فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌های متفاوت، گسترش منطق خشک محاسبه‌گرایانه در سبک زندگی مدرن، عقلانی شدن رفتار و انتخاب انسان‌ها، تشدید فردگرایی، ضعف نهادها و اعتقادهای مذهبی، از بین رفتن هویت‌های گروهی و محلی از دید کارشناسان، مسائلی است که به نوعی با بی‌تفاوتی ارتباط می‌یابد. در واقع، مشارکت و درگیری به دلیل تقابل و تضاد مفهومی، نمایانده نیمه پر لیوان معنایی بی‌تفاوتی هستند. در جوامع کنونی، مشارکت اجتماعی شهروندان، مسئله‌ای مهم است و بی‌تفاوتی نسبت به آن می‌تواند تهدید اجتماعی را به دنبال داشته باشد. با توجه به مطالب فوق‌الذکر این سؤال مطرح می‌گردد که عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر کدامند؟

نتیجه عوامل دیگر است. به این معنا که هر چه پیوندهای احساسی در درون گروه قوی‌تر باشند، پیوندهای اجتماعی میان اعضا نیز قوی‌تر می‌گردند (۱۱).

پیشینه پژوهش

- سیدین و خادیمان (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان "تحلیل جامعه‌شناختی تاثیر بی‌هنجاری بر بی‌تفاوتی اجتماعی" با هدف کلی تحلیل جامعه‌شناختی تاثیر بی‌هنجاری بر بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز و تهران شمال انجام داده‌اند؛ چنین استنباط می‌کنند که یافته‌های حاصل نشان می‌دهد بین متغیرهای بی‌معنایی، بی‌قدرتی و فردگرایی و بی‌تفاوتی اجتماعی همبستگی مستقیم و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، هر چه بی‌هنجاری اجتماعی بالاتر باشد، بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان افزایش خواهد یافت (۱۸).

- مرادی و صفاریان (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی: مورد مطالعه شهر کرمانشاه" پژوهشی توصیفی-پیمایشی با هدف بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بی‌تفاوتی انجام شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میان گرایش‌های دینی و فردگرایی، میزان سلامت اجتماعی و میزان نشاط اجتماعی و میزان امید به آینده با بی‌تفاوتی اجتماعی شهروندان رابطه معناداری وجود دارد (۱۲).

- جهانگیری و محمدی (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان تبیین جامعه‌شناختی امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی "به کاوشی نظری در مطالعه این مفهوم پرداخته است. ایشان بی‌تفاوتی اجتماعی را به عنوان عدم شرکت فعال و عدم مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی-سیاسی تعریف کرده و بیان داشته‌اند که

بی‌تفاوتی اجتماعی اگر چه پدیده‌ای جدید تلقی نمی‌شود ولی به نظر می‌رسد که با تحولات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در عصر جدید، به طور چشمگیری افزایش یافته باشد. ایشان با بررسی آراء و نظریات مرتبط، تبیین خاص هر یک از نظریه‌پردازان را در مورد موضوع بی‌تفاوتی اجتماعی مطرح کرده‌اند که هر کدام اشاره به متغیری ویژه در رویکرد خود داشته‌اند. هم‌چنین ایشان متغیرهای روان‌شناختی عزت نفس و احساس اعتماد را نیز بر بی‌تفاوتی اجتماعی اثرگذار می‌دانند (۷).

- ساعی‌ارسی و بهادری (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل موثر اقتصادی- اجتماعی بی‌تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان شهر اردبیل" هدف کلی خود را سنجش میزان بی‌تفاوتی اجتماعی و عوامل مرتبط با شدت و حدت این پدیده در بین دانشجویان بیان کرده‌اند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان دهنده وجود رابطه معنادار بین متغیرهای اصلی تحقیق یعنی بیگانگی، اثربخشی، اعتماد و رضایت اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل و بی‌تفاوتی اجتماعی به منزله متغیر وابسته تحقیق می‌باشد (۱۵).

- کلانتری و همکاران (۱۳۸۶)، در پژوهشی با عنوان "بررسی بی‌تفاوتی و نועدوستی در جامعه شهری ایران و عوامل مؤثر بر آن" هدف کار خود را در پیمایشی علی- مقایسه‌ای، تعیین میزان نועدوستی- بی‌تفاوتی در جامعه شهری ایران، و بررسی ارتباط آن با متغیرهای همدلی، مسئولیت‌پذیری و تحلیل هزینه- پاداش مادی قرار دادند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد اولاً در مواجهه با حالت‌های اضطراری ۷۵/۳ درصد از شهروندان، نועدوست و ۲۴/۷ درصد بی‌تفاوت هستند. به علاوه گروه نועدوست در مقایسه با گروه بی‌تفاوت دارای همدلی بیشتر، مسئولیت‌پذیری بیشتر و تحلیل هزینه- پاداش کمتر هستند. بنابر یافته‌های این پژوهش و در نظر گرفتن مطالعات پیشین، نشان داده شد که با افزایش همدلی، افزایش مسئولیت‌پذیری و کاهش هزینه- پاداش مادی در بین شهروندان می‌توان نועدوستی را افزایش و بی‌تفاوتی را کاهش داد (۸).

- حبیب‌زاده (۱۳۸۴)، در پژوهشی اسنادی- میدانی با عنوان: بی‌تفاوتی سیاسی کارگران و تأثیر آن در کاهش مشارکت سیاسی آنان در جمهوری اسلامی ایران، با دو هدف به بررسی موضوع یاد شده پرداخته است:

الف) شناسایی علل بی‌تفاوتی کارگران که منجر به کاهش مشارکت سیاسی آن‌ها می‌شود.
ب) دست‌یابی به راهکارهایی که زمینه افزایش مشارکت سیاسی طبقه کارگر را فراهم آورد تا از طریق آن بتوان منافع جامعه کارگری را در پرتو تبدیل شدن آن به نیروی انسانی مؤثر تأمین نمود. نتیجه حاصله از پژوهش مذکور با نمونه‌ای ۵۰۰ نفری به روش اتفاقی آن بوده است که مجموعه‌ای از علل که ریشه در موضوعات متفاوت دارند باعث نوعی بی‌تفاوتی سیاسی در طبقه کارگر شده‌اند. البته این بی‌تفاوتی در سطحی نبوده که ناامیدی کامل انسان را در پی داشته باشد و یا خود را فاقد تأثیر در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی ببیند اما باعث کاهش مشارکت انسان در زندگی سیاسی شده است (۵).

- دویون^۱ و تیسیمونیز^۲ (۲۰۲۲)، در پژوهشی با بررسی تغییر خلیات دانشجویان در دوره پسامانو در چین، حرکت دولت- حزب را از یک استراتژی "شراکتی" به یک استراتژی "بخشی" در دانشگاه بررسی کردند. بر خلاف ادبیاتی که بی‌تفاوتی و سیاست‌زدایی را هدف مدیریت دانشگاه‌ها توسط دولت- حزب می‌داند؛ آن‌ها می‌گویند این تغییرات نگرانی رژیم را از بیگانگی دانشجویان از کانال‌های رسمی سیاسی آشکار می‌کند و تلاش برای معکوس کردن آن است (۱۹).

- فردوسی و کروی (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی تأثیر بی‌تفاوتی اجتماعی بر نیت رفتاری گردشگران پرداختند. بر اساس بررسی ایشان، گردشگری به عنوان تامین کننده نیازهای اوقات فراغت مردم، مزایای اقتصادی برای جوامع میزبان دارد. بنابراین نحوه برخورد جوامع میزبان با گردشگران می‌تواند بر رضایت گردشگران از مقصد تأثیر بگذارد که به نوبه خود باعث کاهش یا افزایش منافع اقتصادی گردشگری می‌شود.

بر این اساس، هدف این پژوهش تبیین تأثیر بی‌تفاوتی اجتماعی ادراک شده بر نیت رفتاری گردشگران با میانجی‌گری تصویر ذهنی و رضایت گردشگران بود. نتایج نشان داد که بی‌تفاوتی اجتماعی از دیدگاه گردشگران تأثیر منفی و معناداری بر نیت رفتاری، رضایت و تصویر ذهنی آن‌ها دارد. در واقع رضایت گردشگران بر نیت رفتاری آن‌ها تأثیر مثبت و معناداری داشت.

همچنین تصویر ذهنی آن‌ها هم بر نیت رفتاری و هم بر رضایت آن‌ها تأثیر مثبت و معناداری داشت. علاوه بر یافته‌های فوق، نتایج نشان داد که بی‌تفاوتی ادراک شده اجتماعی، علاوه بر تأثیر مستقیم، از طریق هر دو متغیر میانجی رضایت گردشگر و تصویر ذهنی گردشگر، تأثیر غیرمستقیم بر نیت رفتاری گردشگران دارد (۹).

- ال. میزاجی^۳ (۲۰۱۱)، در پژوهشی به مطالعه بررسی بی‌تفاوتی عمومی نسبت به بوروکراسی به عنوان یک محدودیت در توسعه عربستان سعودی پرداخته است. نکته‌ای که در رابطه با پیشینه تحقیق قابل ذکر است این است که اکثر کارهای انجام شده ابعادی را برای بی‌تفاوتی اجتماعی در نظر گرفته‌اند که این مفهوم را به طور کامل پوشش نمی‌دهد و به یک یا چند بعد خاص از ابعاد بی‌تفاوتی اجتماعی اشاره می‌کنند. در رابطه با متغیرهای مستقل اثرگذار بر بی‌تفاوتی اجتماعی نیز باید ذکر کنیم که برخی متغیرهای اثرگذار مانند احساس همدلی، احساس ناامنی و سرمایه اجتماعی با این که در مبانی نظری مرتبط با بی‌تفاوتی اجتماعی به آن‌ها اشاره شده است در این پژوهش برای نخستین بار مورد آزمون قرار گرفته‌اند (۱).

^۱. Doyon

^۲. Tisimonis

^۳. Al Mizjaji

- سفیری و حجتی (۲۰۱۹)، در پژوهشی با رویکرد کیفی به بررسی جامعه‌شناختی علل بی‌تفاوتی در شهر تهران پرداختند. آنان دریافتند نبود احساس مسئولیت، ترس، درگیری‌های فراوان شخصی، تأمین نشدن نیازهای اولیه و ... از علل بی‌تفاوتی اجتماعی و تنهایی و هرج و مرج از عواقب آن هستند (۱۶).

- هربرت گانز^۱ (۱۹۹۲)، در پژوهشی در ایالات متحده آمریکا به بررسی رابطه میان مشارکت سیاسی و بی‌تفاوتی پرداخته و با توجه به کاهش علاقه افراد به پیگیری مسائل سیاسی جامعه خود، بی‌تفاوتی را به عنوان مسئله‌ای مهم در این کشور معرفی کرده است و آن را در ارتباط با متغیرهای مهمی مانند احساس فتور و ناتوانی، بیگانگی اجتماعی، نارضایتی از نظام اجتماعی، کاهش تعلق اجتماعی و انگیزه‌های فردی و مواردی از این قبیل مورد بررسی قرار داده و معتقد است بی‌تفاوتی زمانی در جامعه بیشتر می‌گردد که این متغیرها، فراوانی کمی و کیفی بیشتری داشته باشند (۴).

مبانی نظری

بسته به این که از چه زاویه و با چه رویکردی به پدیده بی‌تفاوتی بنگریم، تعریف آن تفاوت خواهد کرد. هارولد کاپلانو بنیامین سادوک آن را «حالتی از نبود احساس درونی و عاطفه، عدم علاقه و درگیری هیجانی نسبت به محیط خود» تعریف نموده‌اند که به گفته آنان در انواع خاصی از اسکیزوفرنی و افسردگی مشاهده می‌شود. میشل^۲ (۱۹۸۸)، و کنیستن^۳ (۱۹۸۵)، آن را نوعی احساس انفصال، جدایی و عدم پیوند ذهنی (شناختی) و عینی (کنشی) میان فرد و جامعه (نهاده‌ها و ساختارهای اجتماعی نظیر سیاست، خانواده، مذهب و ...) می‌خوانند (۱۷).

در تعریف جامعه‌شناختی مفهوم بی‌تفاوتی، برخی بی‌تفاوتی را در مقابل مفهوم نועدوستی قرار داده‌اند و برخی دیگر آن را مقابل مفهوم مشارکت و درگیری قرار می‌دهند (۱۳).

بهترین راه تعریف این مفهوم، استفاده از مفاهیم مقابل آن یعنی مشارکت و درگیری باشد. بی‌تفاوتی یعنی عزلت گزیدن و فقدان مشارکت در حد انتظار. مشارکت ممکن است از صرف داشتن یک انگیزه سیاسی و شرکت در انتخابات و رأی دادن، تا داشتن مناصب حزبی و مردمی را شامل شود. پیوستن به احزاب، سازمان‌ها، باشگاه‌ها، گروه‌های مختلف اجتماعی - سیاسی نیز از شاخص‌های دیگر مشارکت قلمداد می‌شود. بی‌تفاوتی اجتماعی به مثابه مفهومی اخلاقی و در عین حال پدیده‌ای جامعه‌شناختی نیز مدنظر برخی محققان قرار گرفته است. چنان که آن را علاقه اندک یا عدم تعلق در حیات اجتماعی آدمیان تعریف کرده‌اند (۵).

^۱. Ganz. H

^۲. E. Meashell

^۳. A. Ceniesten

محققانی چند نیز بی‌تفاوتی اجتماعی را مترادف با عزلت‌گزینی، بی‌علاقگی و عدم مشارکت افراد در اشکال متعارف اجتماعی معنا کرده و در تحلیل خود آن را مقابل علاقه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، درگیری در فعالیت‌های اجتماعی، روان‌شناختی و سیاسی قرار داده‌اند. علائم بی‌تفاوتی را عبارت از نداشتن آگاهی، انگیزه، التزام و تعهد مدنی، مسئولیت‌های اجتماعی و عمل اجتماعی که شامل حق انتخاب هم می‌شود دانسته‌اند. این امر، به خصوص برای گروه‌های سنی ۱۸ تا ۲۴ سال مشهود است (۱۳).

در مجموع در این مطالعه، با توجه به پراکندگی تعاریفی که در مورد اصطلاح بی‌تفاوتی اجتماعی وجود دارد و با بهره‌گیری از برآیند معنایی و مفهومی اصطلاح یاد شده، و آن چه در آراء، تعاریف و نظریه‌های گوناگون نظریه‌پردازان حیطه‌های متنوع دانش انسانی استخراج می‌شود می‌توان گفت: بی‌تفاوتی اجتماعی به وضعیتی گفته می‌شود که طی آن، افراد به واسطه عدم اتصال ذهنی (شناختی) و عینی (کنشی) با جامعه (همنوعان، نهادها و ساختارهای اجتماعی)، با بی‌علاقگی و بی‌اعتنایی به واقعیت‌های پیرامون از انجام مشارکت اجتماعی - سیاسی، مسئولیت‌های اجتماعی، فعالیت‌های دگرخواهانه و درگیری فعال و مدنی در مسائل اجتماعی پرهیز می‌کنند (۱۷).

به طور کلی می‌توان گفت عوامل متعددی در بروز بی‌تفاوتی اجتماعی یا مشارکت افراد در جامعه مؤثر واقع می‌شوند، بنابراین در تبیین پدیده بی‌تفاوتی اجتماعی مجموعه‌ای از نظریه‌ها این وظیفه را بر عهده خواهند داشت. بیگانگی سیاسی و اجتماعی یکی از مفاهیمی است که از سوی برخی از جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی، برای توضیح انفعال و بی‌علاقگی اجتماعی سیاسی و با صور آسیب‌شناسی (پاتولوژیکال) مشارکت اجتماعی - سیاسی، مورد استفاده قرار گرفته است (۱۷).

جنبه نوآوری تحقیق

این تحقیق بر آن است تا ضمن تأکید بر اهمیت تأثیر بی‌تفاوتی اجتماعی بر جنبه‌های فردی و جمعی زندگی شهروندان، با علت‌یابی ریشه‌های بی‌تفاوتی، عوامل تشدید و اشاعه آن در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی را بر شمرده و راه‌های پیشگیری و مقابله با آن را معرفی می‌کند. در این تحقیق چنین آمده است که بی‌تفاوتی اجتماعی با تأثیرپذیری تاریخی از عوامل چهارگانه اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی بر روان‌شناسی فردی و روان‌شناسی اجتماعی ایرانیان اثرگذار بوده و این مسئله می‌تواند در آینده زندگی اجتماعی قوم ایرانی اثرات نامناسب اخلاقی، قومی، جمعیتی و شکاف فرهنگی عمیق در پی داشته باشد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف توصیفی و از لحاظ ماهیت، در حیطه پژوهش‌های کاربردی است. از سوی دیگر، با توجه به این که در این پژوهش، عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است؛ روش پژوهش حاضر بر اساس ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی-پیمایشی است.

روش گردآوری داده‌ها

در این تحقیق برای گردآوری و تدوین مبانی نظری مربوط به موضوع تحقیق و بررسی سوابق تحقیق، از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. بدین منظور از کتب و مقالات موجود در کتابخانه‌ها و مقالات لاتین موجود در پایگاه‌های اینترنتی در رابطه با موضوع تحقیق، استفاده گردید؛ و برای کسب نظر از جامعه آماری با مراجعه به محیط و محدوده معین شده از روش میدانی نیز استفاده شد. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش به این صورت بود که پرسشنامه محقق ساخته عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی و پرسشنامه محقق ساخته بی‌تفاوتی اجتماعی پس از تنظیم (پیوست)، از نظر روایی و پایایی آزمون توسط تنی چند از اساتید رشته علوم اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت. سپس برای هر آزمودنی اجرا گردید. سپس هر یک از آزمودنی‌ها، در هر یک از خرده آزمون‌ها ارزیابی گردید. به طور کلی هر یک از پرسشنامه‌ها، اطلاعات مفیدی را در هر یک از مقیاس‌های عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی به دست دادند.

جامعه آماری و حجم نمونه‌گیری

با توجه به اهداف این طرح پیمایشی، جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر می‌باشد.

روش نمونه‌گیری

برای نمونه‌گیری، با توجه به جمعیت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر که برابر با ۲۵۸۵ نفر می‌باشد (برگرفته از سایت UniRef.ir - مرجع دانشگاه‌های ایران) از روش کوکران استفاده گردید. تعداد نمونه طبق این فرمول ۳۷۹ نفر می‌باشد که برای دقت بیشتر ۴۰۰ نمونه استفاده شد. از این تعداد، ۳۸۱ پرسشنامه بدون نقص، در برنامه SPSS ورود داده و برای تحلیل نتایج به کار برده شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

پرسشنامه دارای ۴۴ سؤال بسته پاسخ می‌باشد. این پرسشنامه دارای چهار خرده مقیاس شامل پیشینه اجتماعی، پیشینه اقتصادی، پیشینه فرهنگی و پیشینه سیاسی مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در بخش آمار توصیفی، با توجه به ویژگی‌های مورد مطالعه که عبارت‌اند از نمره پرسشنامه عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی (پیشینه اجتماعی، پیشینه اقتصادی، پیشینه فرهنگی و پیشینه سیاسی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی) و پرسشنامه بی‌تفاوتی اجتماعی (بی‌تفاوتی اجتماعی از بعد احساسی، بی‌تفاوتی اجتماعی از بعد شناختی، بی‌تفاوتی اجتماعی از بعد رفتاری)، به تفکیک جنسیت، سن، مقطع تحصیلی و شغل، جداولی رسم شده است. به همین منظور شاخص‌های آماری، فراوانی، میانگین، درصد و انحراف معیار ارائه می‌گردد.

جدول شماره (۱): توزیع فراوانی بر

حسب جنسیت آزمودنی‌ها

جنسیت	شاخص‌ها	
	فراوانی	درصد
مرد	۲۱۴	۵۲.۱٪
زن	۱۶۷	۴۷.۹٪
کل	۳۸۱	۱۰۰٪

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که ۵۲/۱ درصد از کل آزمودنی‌ها، مردان و ۴۷/۹ درصد از آنان زنان بوده‌اند.

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی بر حسب سن آزمودنی‌ها

سن	شاخص‌ها	
	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۱۷	۷.۸٪
۲۰-۲۴ سال	۶۸	۱۶.۴٪
۲۵-۲۹ سال	۶۲	۱۴.۸٪
۳۰-۳۴ سال	۲۳۴	۶۰.۹٪
کل	۳۸۱	۱۰۰٪

جدول فوق نشان می‌دهد که ۷/۸ درصد از آزمودنی‌ها دارای سن کمتر از ۲۰ سال، ۱۶/۴ درصد دارای سن بین ۲۰-۲۴ سال، ۱۴/۸ درصد دارای سن بین ۲۵-۲۹ سال و ۶۰/۹ درصد دارای سن بین ۳۰-۳۴ سال بوده‌اند.

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی بر حسب مقطع تحصیلی آزمودنی‌ها

مقطع تحصیلی		شاخص‌ها
		فراوانی
		درصد
فوق‌دیپلم		
کارشناسی	۲۴۶	٪۶۷٫۴
کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۳۵	٪۳۲٫۶
کل	۳۸۱	٪۱۰۰

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که ۶۷٫۴ درصد مقطع تحصیلی کارشناسی و ۳۲٫۶ درصد مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر بوده‌اند.

جدول شماره (۴): توزیع فراوانی بر حسب شغل آزمودنی‌ها

شغل		شاخص‌ها
		فراوانی
		درصد
بیکار	۲۵	٪۶٫۵
کارمند	۲۱۱	٪۵۵٫۷
آزاد	۱۲۵	٪۳۲٫۶
خانه‌دار	۱۵	٪۳٫۹
بازنشسته	۵	٪۱٫۳
کل	۳۸۱	٪۱۰۰

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که ۶/۵ درصد از آزمودنی‌ها بیکار، ۵۵/۷ درصد دارای شغل کارمندی، ۳۲/۶ درصد دارای مشاغل آزاد، ۳/۹ درصد خانه‌دار و ۱/۳ درصد بازنشسته بوده‌اند. یافته‌های استنباطی بر اساس فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر مورد بحث قرار گرفته‌اند:

- به نظر می‌رسد بین پیشینه اجتماعی و تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین این دو متغیر، رابطه معناداری را نشان می‌دهد. در این باره ضریب همبستگی پیرسون برابر ۰/۳۵- و سطح معناداری آن ۰/۰۰۰۱ می‌باشد. از آن جایی که ضریب همبستگی میان متغیر زمینه اجتماعی بی‌تفاوتی اجتماعی منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رابطه بین این دو رابطه‌ای معکوس است، به این معنا که هر چه میزان آگاهی جوانان از پیشینه اجتماعی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی کمتر باشد، میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بیشتر است.

- به نظر می‌رسد بین پیشینه اقتصادی و تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر رابطه معناداری وجود دارد.
- نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین این دو متغیر، رابطه معناداری را نشان می‌دهد. در این باره ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/28-$ و سطح معناداری آن $0/0001$ می‌باشد. از آن جایی که ضریب همبستگی میان متغیر پیشینه اقتصادی موثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رابطه بین این دو، رابطه‌ای معکوس است، به این معنا که هر چه میزان آگاهی دانشجویان از پیشینه اقتصادی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی کمتر باشد، میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بیشتر است.
- به نظر می‌رسد بین پیشینه فرهنگی و تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر رابطه معناداری وجود دارد.
- نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین این دو متغیر، رابطه معناداری را نشان می‌دهد. در این باره ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/31-$ و سطح معناداری آن $0/0001$ می‌باشد. از آن جایی که ضریب همبستگی میان متغیر پیشینه فرهنگی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رابطه بین این دو، رابطه‌ای معکوس است، به این معنا که هر چه میزان آگاهی دانشجویان از پیشینه فرهنگی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی کمتر باشد، میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بیشتر است.
- به نظر می‌رسد بین پیشینه سیاسی و تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر رابطه معناداری وجود دارد.
- نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین این دو متغیر، رابطه معناداری را نشان می‌دهد. در این باره ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/28-$ و سطح معناداری آن $0/0001$ می‌باشد. از آن جایی که ضریب همبستگی میان متغیر پیشینه سیاسی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی منفی است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رابطه بین این دو، رابطه‌ای معکوس است، به این معنا که هر چه میزان آگاهی دانشجویان از پیشینه سیاسی موثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی کمتر باشد، میزان بی‌تفاوتی اجتماعی بیشتر است.

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که بالاترین میانگین و بیشترین پراکندگی مربوط به مقیاس عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی بوده است. هم‌چنین بالاترین میانگین مربوط به پیشینه فرهنگی بی‌تفاوتی اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی از بعد رفتاری بوده است. نتایج تحقیق نیز نشان داد که بالاترین میانگین و بیشترین پراکندگی مربوط به مقیاس‌های عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین

تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی در زنان بوده است. هم‌چنین نتایج نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به پیشینه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بی‌تفاوتی اجتماعی در زنان بوده است؛ و بالاترین میانگین مربوط به بعد احساسی مقیاس بی‌تفاوتی اجتماعی در مردان؛ و بالاترین میانگین مربوط به خرده مقیاس‌های بی‌تفاوتی اجتماعی (ابعاد شناختی و رفتاری) در زنان بوده است. نتایج نیز نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به پیشینه بی‌تفاوتی اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی در افراد دارای سن ۲۵-۲۰ سال بوده است. هم‌چنین نتایج نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به پیشینه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بی‌تفاوتی اجتماعی در افراد دارای سن ۲۵-۲۰ سال و بالاترین میانگین مربوط به پیشینه فرهنگی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در افراد دارای سن ۳۰-۲۵ سال بوده است. بر اساس نتایج داده‌ها، بالاترین میانگین مربوط به بعد احساسی مقیاس بی‌تفاوتی اجتماعی در افراد ۳۰-۳۵ سال؛ و بالاترین میانگین مربوط به خرده مقیاس‌های بی‌تفاوتی اجتماعی (ابعاد شناختی و رفتاری) در دانشجویان دارای سن ۲۵-۲۰ سال بوده است. هم‌چنین نتایج تحقیق نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به مقیاس عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی‌ارشد و بالاترین میانگین مربوط به مقیاس بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی بوده است. هم‌چنین نتایج نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به پیشینه اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی‌ارشد و بالاترین میانگین مربوط به پیشینه اقتصادی و سیاسی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی بوده است. نتایج داده‌ها نیز نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به بعد احساسی مقیاس بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی؛ و بالاترین میانگین مربوط به خرده مقیاس‌های بی‌تفاوتی اجتماعی (ابعاد شناختی و رفتاری) در میان دانشجویان همین مقطع تحصیلی بوده است. هم‌چنین نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به مقیاس عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان خانه‌دار و بالاترین میانگین مربوط به مقیاس بی-تفاوتی اجتماعی در دانشجویان بازنشسته بوده است. نتایج نیز نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به پیشینه اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان خانه‌دار؛ و بالاترین میانگین مربوط به پیشینه فرهنگی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در کارمندان؛ و بالاترین میانگین مربوط به پیشینه سیاسی مؤثر بر تبیین تاریخی بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان بیکار بوده است. هم‌چنین نتایج نشان داد که بالاترین میانگین مربوط به بعد احساسی مقیاس بی‌تفاوتی اجتماعی در دانشجویان کارمند؛ و بالاترین میانگین مربوط به خرده مقیاس‌های بی‌تفاوتی اجتماعی (ابعاد شناختی و رفتاری) در دانشجویان بازنشسته بوده است.

پیشنهادها

۱. ایجاد بستری مناسب جهت مشارکت اجتماعی دانشجویان از طریق برگزاری همایش‌ها و سمینارها.
  ۲. ایجاد احساس تعلق اجتماعی در دانشگاه‌ها
  ۳. آموزش رعایت انضباط اجتماعی فرآیند جامعه‌پذیری
  ۴. آموزش رعایت حقوق شهروندی از طریق رسانه‌های جمعی
  ۵. برگزاری جلسات مشاوره و روان‌درمانی به منظور ارائه راهکارهای مفید در خصوص مقابله با مشکلات خانوادگی ویژه دانشجویان
  ۶. توجه به مسئله اقتصاد به عنوان زیرساخت اجتماعی، فرهنگی
  ۷. برخورد قضایی و قانونی جدی با موضوعاتی چون رانت‌خواری و لابی‌گری
  ۸. مستندسازی موضوعات تحقیقاتی و ارائه آن در جلسات دفاع پایان‌نامه، از جمله آسیب‌های اجتماعی
  ۹. ایجاد فضای شاد جهت تفریح سالم و تخلیه انرژی
  ۱۰. برگزاری جلسات هم‌اندیشی مسئولین دولتی با دانشجویان
  ۱۱. آموزش مهارت‌های اجتماعی در خصوص تقویت همدردی، نوع‌دوستی، مشارکت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و حل مسئله.
- پیشنهادهای پژوهشی عبارتند از:
- الف) تأثیر آسیب‌های اجتماعی بر هویت اجتماعی و ملی در بین دانشجویان
  - ب) تأثیر آسیب‌های اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی بر کیفیت زندگی و سلامت روان دانشجویان
  - ج) بررسی عوامل مؤثر بر بی‌تفاوتی اجتماعی و ارائه راهکارها.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هر گونه تضاد منافع می‌باشد.»

منابع

1. Al. Mizjaji. A. D. (2011). Public Apathy towards Bureaucracy as a Constraint on The Development of Saudi Arabia. *Public Administration Quarterly*, fall, 25, 3/4, *Abi/Inform Global*. P: 270.
2. Fouladiyan, Ahmed. (2014). Investigating the relationship between the level of social alienation and the level of social indifference among the students of Islamic Azad University, Mashhad branch. *Quarterly Journal of Sociology of Youth Studies*, Volume. 5, Number. 17, P.p: 125-144.
3. Fuladi, Mohammad. (2011). The causes and factors of the emergence of social harms and ways to prevent them. *Marafet Magazine*, No. 91, P.p: 1-15.
4. Gans, H. (1992). *Political Participation and Apathy*. *Phylon*. Vol. 13, No. 3.
5. Habib zadeh, Afshin. (2006). The political indifference of workers and its effect on reducing their political participation in the Islamic Republic of Iran, master's thesis in the field of political science, Islamic Azad University, Tehran branch.
6. Hirshi, T. (2001). *Caused of delinquency*, Berkeley, CA: University of California Press.
7. Jahangiri, Jahangir and Mohammadi, Nasrin. (2018). Sociological explanation of the relationship between political hope and social indifference. The study of Shiraz University students. *Journal of Social Studies and Research in Iran*, 7th Volume, 1st Issue, P.p: 127-150.
8. Kalantari, Samad; Adibi, Mahdi; Khorasgani, Rasool and Ahmadi, Siroos. (2007). Investigating indifference and altruism in the urban society of Iran and the factors affecting it, *Daneshvar Behavaret bimonthly scientific research journal*, volume. 14, number. 22 (special psychological articles 8), P.p: 27-35.
9. Karroubi, Mahdi and Ferdowsi, Sajjad. (2021). The political indifference of workers and its effect on reducing their political participation in the Islamic Republic of Iran, master's thesis in the field of political science, Islamic Azad University, Tehran branch.
10. Merton, R. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press, Enlarged Edition.
11. Mohseni Tabrizi, Alireza and Sedaghati Fard, Mojtaba. (2011). A research on social indifference in Iran (case study: Tehrani citizens). *Applied Sociology*, Volume. 22, Number. 3, P.p: 1-22.
12. Moradi, A and Saffariyan, Mohsen. (2019). Investigation of social factors related to indifference. The study of the people of Kermanshah. *Journal of Economic Sociology and Development*, 8th year, 1st issue, P.p: 159-189.
13. Nabawi, Abdul Hossein; Navah, Abdul Reza and Amirshirzad, Narges. (2013). Investigating factors affecting social indifference (case study: citizens aged 18 and over in the city of Dezful). *Iranian Journal of Sociology*, Volume. 15, Number. 3, P.p: 132-161.
14. Navabakhsh, Mehrdad and Mirzapuri Valukla, Jaber. (2014). Sociological analysis of the impact of abnormality on social indifference (case study: citizens of Babol city). *Iranian Journal of Social Development Studies*, 7th year, 3rd issue, P.p: 53-67.
15. Saaei Arasi, Iraj and Bahadori, Hadi. (2015). Investigating social-economic factors on indifference social. studied by students of Ardabil city. *Journal of Behavioral Sciences*, 25th issue, P.p: 63-86.

-
16. Safiri, Khadijeh and Hojjati, Kermani, Soodeh. (2020). Investigating the sociology of social indifference in Tehran. *Journal of Cultural and Communication Studies*, No. 60, P.p: 111-131
  17. Sarrami, Hamid and Handiani, Abdullah. (2014). A sociological approach to Iran's social harms. *Social Health and Addiction Quarterly*, Volume. 2, Number. 6, P.p: 113-134.
  18. Seyyedini, N; Khademiyan, T. (2022). Sociological analysis of the impact of abnormality on social indifference, *Journal of Sociological Research*, 16th year, 3rd issue, P.p: 55-80-353-367.
  19. Tsimonis, K. (2022). Apathy is not enough: changing modes of student management in post-Mao China. *Europe-Asia Studies*, 74 (7), P.p: 1123-1146.